

Het meisje op de foto

Siobhan Curham bij Boekerij:

De verhalenverteller van Auschwitz
Het meisje op de foto

Siobhan Curham

Het meisje op de foto

Door de lens van haar camera ziet Clarisse hoe het
meisje met de gele ster een vrachtwagen in wordt getild.

Het beeld laat haar nooit meer los.

Vertaald door Yolande Ligterink

ISBN 978-90-492-0691-8

ISBN 978-90-492-0862-2 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Secret Photograph*

Vertaling: Yolande Ligterink

Omslagontwerp: Debbie Clement, bewerkt door DPS Design & Prepress Studio

Omslagbeeld: © Arcangel, Shutterstock

Zetwerk: Mat-Zet bv

© 2023 Siobhan Curham

First published in Great Britain in 2023 by Storyfire Ltd trading as Bookouture.

© 2025 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

PROLOOG

Sommige mensen zeggen dat hun hele leven aan hen voorbijflitst als ze oog in oog staan met de dood. Alle hoogte- en dieptepunten, alle prestaties en mislukkingen, samengevoegd in een denkbeeldige caleidoscoop vol over elkaar tuimelende beelden. Maar als ik de dood in de ogen kijk komt er maar één herinnering bij me op: dat ik op mijn tiende besloot om onder geen beding moeder te worden. Als de voetstappen van de man boven over de vloer bonken werp ik een blik op Josephs kleine lijfje in het provisorische bed in de hoek van de kelder. Hij slaapt gelukkig, zich niet bewust van de verschrikkingen die boven op de loer liggen, hoewel niemand kan zeggen welke nachtmerries hem kwellen. Het is de grootste vergissing van mijn leven, het idee dat ik geen kinderen wilde. Sinds ik hem heb gered toen de Gestapo hem op straat uit de armen van zijn moeder trok, heeft hij een liefde in me opgewekt waarvan ik het bestaan niet had vermoed. En die liefde voel ik door me heen gaan, heet en fel als lava, terwijl ik langzaam en voorzichtig het pistool uit mijn tas haal en de veiligheidspal overhaal.

Joseph zucht en de dekens ritselen als hij beweegt. Ik verstar. Laat hem alsjeblieft niet wakker worden, smee ik stil. Als hij me nu roept, gaan we er allebei aan. Gelukkig wordt zijn ademhaling weer rustig en ik ga op mijn tenen de stenen trap naar de keuken op. Naar de man die daar misschien staat te wachten om me dood te schieten.

Het is stil geworden in de keuken en even durf ik te hopen dat hij weg is. Maar hoop is niet voldoende om Josephs leven in de waag-

schaal te leggen, zeker niet nu we zo ver zijn gekomen en zijn veiligheid binnen bereik ligt. Ik moet het zeker weten. Ik kom bij de bovenste tree en haal diep adem voor ik zacht tegen de keukendeur duw. Hij kraakt oorverdovend als hij opengaat. Alsjeblieft, alsjeblieft, laat die man weg zijn. Ik duw de deur verder open en loop de maanverlichte keuken in. Mijn hart staat stil. Ik kijk recht in de loop van een pistool.

1

JULI 1942, PARIJS

Ik heb eens horen zeggen dat er in elke relatie een moment komt waarop de eigenschap die je het meest aantrok in je geliefde, de eigenschap waarvan je hart op hol sloeg en je slappe knieën kreeg, je het meest gaat tegenstaan. Als je erover nadenkt, is dat een heel fascinerend fenomeen. In het geval van mijn man en mij was het nog boeiender, want we kwamen allebei op precies hetzelfde moment op dat punt. Het was even na zevenen in de ochtend van donderdag 16 juli 1942, een drukkend warme, klamme dag, waarop mijn leven voor altijd zou veranderen. Dat wist ik toen natuurlijk nog niet. Ik wist alleen dat ik een grondige hekel had aan het varken met wie ik was getrouwd.

‘Waarom moet je altijd zo verdomde koppig zijn?’ riep hij vanuit de deuropening van de slaapkamer.

‘Waarom moet jij altijd zo dominant zijn,’ siste ik met een mond vol haarspelden en een boze blik op zijn spiegelbeeld in de spiegel van de kaptafel.

Toen ik voor hem was gevallen, had ik hem natuurlijk niet dominant gevonden. Ik had de hand van een meester gezien in zijn behoefte om met de mensen in zijn leven te manoeuvreren als met stukken op een schaakbord; het was onderdeel van het complexe pakket van eigenschappen die samen de gevierde Franse portretschilder Pierre Lavigne vormden. In die tijd had ik genoten van het feit dat de vonken er tussen ons vanaf spatten en had ik de uitdaging om van hem te

houden gretig aangenomen. Maar de vonken waren gedoofd door een langzaam oprukkende mengeling van spijt en teleurstelling.

Ik speldde mijn haar in een chignon en wapperde mijn rood aangelopen gezicht koelte toe met een nummer van *Vogue Paris*. Het was het laatst gepubliceerde nummer voordat de Duitsers de stad hadden bezet en haar alle vreugde en levenslust hadden ontnomen. Misschien had de strop van de nazi's, die steeds strakker om de hals van Parijs kwam te zitten, de ondergang van ons huwelijk bespoedigd. Of misschien was Pierre altijd al een verachtelijke schoft geweest en had het alleen zes jaar geduurd voordat de schellen me van de ogen vielen.

‘Je kunt zeggen wat je wilt, maar ik ga dit doen,’ herhaalde ik voor de derde keer in evenveel minuten. ‘Het is een geweldige kans om een shoot te mogen doen voor een cosmeticabedrijf als Elizabeth Arden en je weet hoe weinig kansen je tegenwoordig krijgt.’

Ik liep naar de kast en haalde mijn vertrouwde Kodak Six-20 en een paar fotorolletjes van de plank.

Pierre leunde tegen het deurkozijn. Tussen de voorpanden van zijn kamerjas was een stuk van zijn bleke buik te zien. Anders dan bij de meerderheid van de Parijzenaars hadden de strenge rantsoenen die de Duitsers ons oplegden geen effect gehad op zijn omvang. Maar als Pierre Lavigne had je uiteraard de beste contacten op de zwarte markt.

‘Ik snap niet waarom je zo nodig met die camera moet lopen knoeien,’ zei hij met een diepe zucht. ‘Je bent veel geschikter als model.’ Zijn blik ging naar het enorme portret aan de muur tegenover het bed. Hij had het in de week na onze eerste ontmoeting geschilderd, toen ik net van de boot uit New York kwam, duizelig van opwinding omdat ik een nieuw leven kon beginnen.

Ik had het altijd symbolisch gevonden dat ik Pierre slechts een paar uur nadat ik mezelf opnieuw had uitgevonden als Clarisse Alarie had ontmoet. Ik zag het als een teken dat hij een sleutelfiguur zou worden

in mijn nieuwe leven, dus toen hij me had uitgenodigd om voor hem te poseren, had ik die gelegenheid met beide handen aangegrepen. Poseren voor zo'n gevierde kunstenaar als Pierre Lavigne zou de volmaakte introductie zijn in Parijse kringen. Bovendien was ik ook in de Verenigde Staten al model geweest. Ik was eraan gewend dat mannen naar mijn lichaam keken alsof het een stuk klei was dat ze naar believen in vorm konden kneden. Toen Pierre me had gevraagd mijn jurk open te maken en daarna om hem helemaal uit te trekken, had ik de knoop in mijn buik genegeerd. Het was niet schunnig om naakt geschilderd te worden, had ik mezelf voorgehouden. Het was kunst. En had ik Alarie niet als nieuwe achternaam gekozen omdat dat 'almachtig' betekende? Wat was machtiger dan een vrouw die tevreden is met haar lichaam, die lekker in haar vel zit?

'Ik knoei niet met die camera. Ik maak al foto's sinds mijn dertien-de,' zei ik ijzig.

'O ja, die straatkiekjes van je,' zei Pierre minachtend. 'Dat is toch niet meer dan een hobby. Fotografie is niet je roeping, niet zoals schilderen die van mij is. Het is niet je raison d'être.'

Ik probeerde zijn kleinerende opmerkingen te negeren, maar toch begon de twijfel te knagen. Had hij gelijk? Was fotograferen inderdaad niet meer dan een leuke hobby? Was ik geschikter als menselijke mannequin, die je in verschillende poses kon neerzetten, dan als fotograaf, die de wereld kon tonen door haar lens? Maar Pierre had het mis toen hij zei dat fotografie niet mijn roeping was. Hij wist maar heel weinig over mijn vorige leven. Daar wist niemand in Frankrijk iets van. Zodra ik hier was aangekomen had ik dat leven opgeborgen, als een jurk die niet meer past en die je achter in een kast hangt. Pierre wist niet dat de fotografie mijn redding was geweest, dat die eerste eenvoudige camera me bij de afgrond had weggehaald en me had geholpen de wereld weer te begrijpen.

'Ik moet gaan.' Ik hees mijn tas over mijn schouder en liep naar de deur.

Even dacht ik dat hij me er niet langs zou laten. De kale plek op zijn hoofd, die hij tevergeefs probeerde te bedekken met slierten grijs haar, glansde van het zweet en het wit van zijn ogen was roze door de wijn van de vorige avond. Er ging een golf van afkeer door me heen.

‘Vergeet je papieren niet.’ Hij blies zijn mufte knoflookadem in mijn gezicht. ‘Volgens de geruchten komen er nog meer razzia’s. Ik heb gehoord dat er gisteren een paar Amerikaanse vrouwen zijn opgepakt.’

Mijn hartslag schoot omhoog. ‘Van wie heb je dat gehoord?’

‘Van een van mijn vrienden bij de gendarmerie.’

Ik snapte niet hoe hij nog steeds bevriend kon zijn met die verraders van de politie en het maakte mijn minachting alleen maar groter.

‘Volgens mijn papieren ben ik Frans,’ antwoordde ik.

‘Hmm, laten we maar hopen dat niemand ziet dat die vals zijn.’ Hij ging eindelijk met een zelfgenoegzame glimlach om zijn dunne lippen opzij.

Bedreigde hij me? Zijn obsessieve behoefte om iedereen in zijn macht te houden zou hem er toch niet toe aanzetten zijn eigen vrouw aan te geven? Ik werd misselijk van de gedachte, maar wilde niet laten merken dat hij me bang had gemaakt.

‘Tot straks.’ Ik liep naar de deur.

Op straat was de hitte nog drukkender en verstikkender. Ik wist niet of het door mijn woordenwisseling met Pierre kwam, maar ik had een onheilspellend voorgevoel toen ik naar de metro liep. In een poging om mijn angst te verdringen concentreerde ik me op de opdracht die me wachtte.

Om iets te doen aan het ernstige tekort aan zijden kousen, die op de zwarte markt inmiddels driehonderd franc per stuk kostten, had Elizabeth Arden een kleurstof op basis van jodium ontwikkeld waarmee vrouwen hun benen konden verven. De kleurstof was beschikbaar in

drie tinten – vleeskleur, verguld en gebruind – en mij was gevraagd om foto's te maken voor hun advertentiecampagne.

Ze zouden je niet hebben gevraagd als ze je geen getalenteerde fotograaf zouden vinden, verzekerde ik mezelf, als tegenwicht tegen de sneren van Pierre.

Toen ik het station naderde, zag ik een rij mensen staan. Een groep Gestapomannen in burgerkleden stond voor de ingang en controleerde de papieren. Mijn hart sloeg een slag over. Mijn papieren waren in de twee jaar sinds de Duitsers Frankrijk hadden bezet al vele malen gecontroleerd en hadden nooit argwaan gewekt. Pierre was niet de enige die goede contacten had in de stad. Ik kende toevallig een van de beste vervalsers op de linkeroever van de Seine. Bovendien sprak ik lang voor mijn verhuizing naar Parijs al vloeiend Frans en sinds ik hier was had ik mijn accent nog geperfectioneerd en was elk spoor van mijn oorspronkelijke New Yorkse tongval verdwenen. Toch had Pierres laatste opmerking me zenuwachtig gemaakt.

Ik besloot te voet naar de Arden-salon te gaan en nam een zijstraat. Toen leek alles ineens in slow motion te gebeuren.

Het eerste wat me opviel was een bus, die halverwege de straat geparkeerd stond. Ernaast was een groep politieagenten diep in gesprek. Een van hen wees naar een huis en ze marcheerden met zijn allen naar de voordeur. Onze politiemacht was ingelijfd door de Duitsers en je kon alle agenten dan ook maar beter uit de weg gaan, dus ik deed alsof ik iets zocht in mijn tas. Maar ik schrok van een luide klap en toen ik opkeek zag ik een van de mannen op de deur bonzen.

‘Openmaken!’ schreeuwde hij. ‘Nu meteen!’

Mijn keel kneep dicht. Had Pierre gelijk? Was dit de zoveelste razzia?

Sinds het voorjaar werden steeds meer buitenlandse Joden die in Frankrijk woonden opgepakt.

Op de eerste verdieping van het buurhuis schoof een raam open en een oudere man boog zich naar buiten.

‘Wie zoeken jullie?’ riep hij naar de politie.

‘De familie Kramer,’ riep een van hen terug, terwijl de anderen op de deur bleven bonken. ‘We hebben begrepen dat ze Joods zijn.’

‘Dat klopt,’ antwoordde de man, die zich zo duidelijk verkneukelde dat mijn nekharen meteen overeind gingen staan. In mijn ogen waren mensen zoals hij, zo snel te beïnvloeden en altijd klaar om anderen te haten, de meest verachtelijke levensvorm op aarde.

‘Openmaken!’ riep de politieman weer.

Ik bad dat de familie Kramer niet thuis was, maar tot mijn ontzetting ging de deur krakend open en stak een meisje van een jaar of twaalf haar hoofd naar buiten.

De politieman vroeg haar iets, ze knikte en hij greep haar bij de arm en trok haar de straat op.

‘Nee!’ schreeuwde iemand in het huis. De kreet was zo doordringend dat hij recht door me heen leek te gaan.

De buurman boog zich nog verder uit het raam om alles beter te kunnen zien.

Een vrouw kwam het huis uit rennen, wierp zich naast de politieman op haar knieën en sloeg haar armen om zijn benen. ‘Neem haar alstublieft niet mee, ze is nog maar een kind,’ riep ze. ‘Neem mij maar. Ik smeeek het u. Neem mij.’

Ik hield mijn adem in. Tot dusver was het overheidsbeleid om kinderen achter te laten bij de razzia's, maar de politieman schopte om de vrouw af te schudden, alsof hij in iets vies had getrapt.

‘Jullie moeten allebei mee,’ snauwde hij.

Er verscheen nog een hoofd naast dat van de toekijkende buurman. Een vrouw, waarschijnlijk zijn echtgenote, kwam het tafereel ook even bekijken.

Instinctief zocht mijn hand naar de harde leren body van de camera in mijn tas. Toen ik pas in Parijs was, had ik talloze uren met mijn vertrouwde Six-20 door de straten gedwaald en momenten vastgelegd die anders onopgemerkt waren gebleven. Kiekjes van het leven in al

zijn chaotische glorie, momenten van verwondering en schoonheid. Maar sinds de Duitsers er waren, was het steeds moeilijker om op straat momenten van verwondering en schoonheid te vinden. Het enige wat je tegenwoordig tegenkwam waren momenten van ontzetting en ik had nog nooit de neiging gevoeld om die te fotograferen. Tot nu. Dit schrijnende tafereel bevatte zowel het beste als het slechtste van de mensheid, ons vermogen om lief te hebben en om te haten. Ik voelde een sterke aandrang om het vast te leggen.

Ik haalde de camera uit mijn tas, maar in mijn haast om hem te openen gleden mijn vingers steeds van de vergrendeling.

De politieman stond nog steeds met zijn been te schoppen, maar de vrouw hield vast. Andere agenten namen het meisje van hem over en dwongen haar naar de bus. Ze had kort haar en grote bruine ogen en op haar borst zat een van die afschuwelijke gele sterren met het woord **JOOD** erop. Die sterren waren vorige maand ingevoerd en elke Jood boven de zes jaar had bevel gekregen er een te dragen. Het was misse-lijkmakend dat mensen op die manier een etiket kregen opgeplakt en als ik zo iemand zag, glimlachte ik die persoon altijd bemoedigend toe.

‘Lillie!’ gilte de vrouw. ‘Lillie!’

‘*Maman,*’ huilde het meisje en ze keek over haar schouder naar haar moeder.

Een van de agenten die bij de moeder stond hief zijn knuppel en liet die met een ziekmakend gekraak op haar hoofd neerkomen. Ze viel op de grond en er druppelde bloed uit haar slaap.

‘Nee!’ stootte ik uit, maar de angst hield me op mijn plek. Als ik tussenbeide probeerde te komen, werd ik ook gearresteerd. Maar er was iets anders wat ik kon doen. Ik tastte nog eens naar de grendel en dit keer vouwde de camera zich open. Snel zette ik de beeldzoeker omhoog, stelde scherp en drukte af. Precies op dat moment draaide het meisje zich om en keek me recht aan. Ik schoof de geopende camera weer in mijn tas, maar het was te laat; ik zag de shock in haar ogen.

Ik ben niet zoals zij, had ik het liefst geroepen, ik schep geen morbide plezier in jouw leed. Het voelde alsof ik getuige was van een misdaad en die moest vastleggen als bewijs.

‘Maman!’ riep het meisje weer. Haar stem was zo schrill als die van een gewond dier en toen keek ze weer naar mij. Haar gezicht was bleek en in haar ogen glansden tranen. Ik wilde naar haar toe rennen en haar losrukken uit de greep van de politieman. Maar ze waren met te veel en als Amerikaanse met valse papieren kon ik het me niet veroorloven om te worden opgepakt. Dus ik bleef machteloos staan terwijl ze in de bus werd gehesen, die tot mijn afschuw meteen wegreed. De achtergebleven politiemannen pakten de moeder en gooiden haar achter in een kleiner busje. Ik keek het weggrijdende voertuig verbijsterd na.

De burens gingen weer naar binnen en hun raam sloeg dicht. De show was afgelopen.

Ik keek nog eens naar de plek waar de moeder had gelegen. Er was alleen nog een bloedspoor te zien, het enige bewijs van wat er was gebeurd. Ik wilde mijn blik net weer afwenden toen ik iets zag glanzen in de zon.

Nadat ik had gecontroleerd of de kust veilig was, liep ik er haastig naartoe. Op de grond lag een ovaal zilveren medaillon met een gebroken ketting. Was dat van de moeder, afgerukt in de worsteling? Ik raapte het op en maakte het open. Aan de ene kant zat een portretje van een man en een vrouw op hun trouwdag en aan de andere kant een foto van een meisje, het meisje dat ik net in de bus had zien weggevoerd worden. Ik was er zeker van. Op de foto was ze jonger, maar ze had dezelfde grote ogen.

Ik knipte het medaillon dicht en liet het in mijn zak glijden.

Er stond zweet in mijn nek toen ik de straat door liep. Alle opwindendheid over de shoot voor Arden was verdwenen. Ik kon alleen nog maar aan het meisje denken, aan haar angstige gezichtje, dat een snaar in mijn ziel had geraakt en nu was vastgelegd op het fotorolletje in mijn camera.

Ergens in de verte hoorde ik weer een bonzend geluid, gevolgd door geschreeuw, en ik stelde me voor dat er nog meer onschuldige mensen uit hun huizen werden gehaald. Hoe kon dat in deze stad gebeuren? Het was volslagen ongerijmd. Hoe was het mogelijk dat de lichtstad waarvan ik zo lang had gehouden opeens in zo'n diepe duisternis was verzonken?

Ik kan met recht zeggen dat ik geen conventionele opvoeding gehad. Als enige dochter van een weduwnaar die lid was van de mafia was dat ook eigenlijk wel te verwachten. Maar Frankie Esposito had toch één conventionele opvatting gehad: hij vond scholing – van welke aard ook – van het allerhoogste belang. Hij stuurde me niet alleen naar een chique school, waar me van alles werd bijgebracht over de anatomie van bloemen en over kunstgeschiedenis, en waar ik vloeiend Frans leerde spreken, maar hij onderwees me ook in wat hij ‘maffia-wijsheid’ noemde. Nooit je vrienden verraden was regel nummer een, maar hij vond het net zo belangrijk om altijd een ‘noodfonds’ te hebben, een geheime som geld voor noodgevallen. Voor maffialeden betekende dat dat je genoeg geld moest hebben om zo nodig te kunnen ontsnappen aan de politie of een rivaliserende bende. Frankie hamerde er altijd op dat het ook voor een vrouw van het grootste belang was om een noodfonds te hebben, zodat ze nooit afhankelijk zou worden van een man. ‘Ik weet hoe mannen denken,’ zei hij altijd tegen me. ‘Ik weet wat ze denken over vrouwen. En ik wil niet dat een of andere nietsnut mijn dochter behandelt als zijn persoonlijke slaafje.’

Toen ik de deur openmaakte van mijn appartementje, onder de dakbalken van een gebouw van vier verdiepingen in het hart van Montmartre, zei ik een stil dankgebedje voor mijn vader, omdat hij me had geleerd voor mezelf te zorgen. Ik had het appartement in 1939

gekocht met gespaard geld van mijn modellenwerk, en Pierre wist er nog steeds niets van. Het had één voordeel om getrouwd te zijn met een egocentrisch zwijn: het was nog nooit bij hem opgekomen dat ik buiten onze relatie ook nog een bestaan kon hebben.

Ik had het appartement aanvankelijk gekocht als plek om in alle rust mijn foto's te kunnen ontwikkelen. Er was een doka in Pierres appartement in Montparnasse, maar hij mopperde altijd als ik daar te lang bezig was en had de gekmakende gewoonte om onaangekondigd binnen te komen vallen en de foto's waarmee ik bezig was aan licht bloot te stellen. Mijn appartement in Montmartre bestond uit slechts twee kamers en een piepkleine badkamer, maar ik zag het steeds meer als een thuis.

Ik had de slaapkamer omgetoverd tot doka en een slaapbank in de woonkamer gezet omdat ik er af en toe bleef slapen in de nachten dat Pierre 'weg was voor zaken', zijn code voor een bezoek aan zijn nieuwste maîtresse. Ik liet nooit merken dat ik wist wat hij ging doen als hij met van brillantine glanzend haar en overgoten met zijn naar leer ruikende geurtje het huis uit sloop. Dat was ook zo'n trucje dat Frankie me had geleerd. 'Laat je nooit in de kaart kijken voor het juiste moment is aangebroken, kindje. Hou je pokerface in stand.' Om eerlijk te zijn was ik blij dat Pierre zijn aandacht op zijn nieuwste jonge modellen richtte en dat hij niet meer midden in de nacht zijn worstenvingers naar me uitstak.

Ik ging rechtstreeks naar mijn doka en knipte de rode lamp aan. De shoot voor Arden was in een waas voorbijgegaan. Ik kon alleen maar aan het meisje denken, aan Lillie, en aan het ontwikkelen en afdrukken van haar foto. Ik vulde de drie bakken op het werkblad met de juiste oplossingen, haalde de film uit mijn camera en dompelde hem voorzichtig in een grote kom water om hem soepeler te maken. Terwijl ik de film nog steeds aan de uiteinden vasthield, legde ik hem in een bocht in de bak met ontwikkelaar en haalde hem langzaam heen en weer tot elke centimeter van de film was ondergedompeld.

Zoals altijd voelde ik een rilling van opwindning toen de beelden begonnen te verschijnen, maar dit keer ging die gepaard met enige bezorgdheid. Ik hoopte maar dat ik de opname niet had verprutst. Hij leek te belangrijk. Ik had inmiddels zo veel foto's gemaakt dat mijn camera een soort derde oog was geworden, maar je wist het nooit zeker tot je het resultaat zag.

Toen ik de film door de ontwikkelaar had gehaald, herhaalde ik het proces in het stopbad en uiteindelijk in het fixeerbad. Ik rolde een sigaret terwijl ik de vereiste tien minuten wachtte totdat ik het gewone licht aan kon doen en het moment van de waarheid was aangebroken.

Toen de tijd voorbij was deed ik het licht aan en bestudeerde het negatief. In de benedenhoek was licht doorgelekt, maar het meisje met haar angstige gezicht en korte, donkere piekhaar was haarscherp in beeld. Mijn adem stakte toen ik de paniek in haar ogen zag. Het was een gevoel dat ik maar al te goed kende.

Het beeld werd wazig toen de tranen in mijn ogen sprongen en ik terugging in de tijd. In mijn hoofd werd een ander negatief ontwikkeld. Mijn vader en ik, samen op het stoepje in de zon. Ik sprong op toen ik banden hoorde piepen. Frankie kwam overeind en trok zijn broek op – 'Zorg dat je altijd goed gekleed bent, kindje.' Dan een afremmende auto, iemand die zich uit het raampje boog, de scherpe knal van een pistoolschot. Mijn grote, sterke vader viel als een lappenpop op de grond. Mijn kreet, net als die van het meisje toen ze om haar moeder riep. En ik die bij zijn stervende lichaam knielde.

Met een ruk kwam ik weer in het heden. Ik hing de film op om te drogen en deed nog een knijper aan de onderkant om te voorkomen dat hij omkrulde. Ik keek het meisje op de foto recht in de ogen en ik zwoer ter plekke dat ik alles zou doen wat ik kon om haar te helpen, om iedereen te helpen die door de Duitsers en het Vichy-regime werd vervolgd. Ik wist niet wat ik kon doen, maar ik was er absoluut zeker van dat ik niet langer werkeloos kon toekijken.

Ik liep naar de woonkamer en zette de ketel op het piepkleine for-

nuis. Het duurde nog een paar uur voor de avondklok inging. De zon ging onder en door een kier in de verduisteringsjaloezieën viel een gouden zonnestraal, waarin stofdeeltjes dansten. Ik was er de laatste jaren goed in geworden om Frankies dood te verdringen. En omdat ik voor ik een jaar oud was mijn moeder al had verloren, was ik heel bedreven in de kunst om pijnlijke gedachten diep weg te stoppen. Het had natuurlijk geholpen om naar Parijs te verhuizen en een ander leven te beginnen als Clarisse Alarie, maar nu voelde ik me weer helemaal die tiener uit New York, onervaren en kwetsbaar.

Ik stak mijn sigaret aan aan de vlam van het fornuis. Tot nu toe was roken een van mijn weinige daden van verzet tegen het Vichy-regime, dat afgelopen zomer de tabaksrantsoenen voor vrouwen had afgeschaft. Maar opeens leek het een betekenisloos gebaar. Ik moest meer doen, maar wat? Ik kon foto's nemen van wat er gebeurde, van wat de Duitsers en zelfs onze eigen politie deden, maar waar kon ik ze naartoe sturen? Wie kon ze publiceren? Kon ik maar gebruikmaken van mijn contacten uit de dagen dat ik model was voor de Amerikaanse *Vogue*, maar overzeese post was natuurlijk allang verboden. Misschien moest ik me richten op het meisje. Maar hoe kon ik haar helpen en waar moest ik beginnen? Ik kon proberen erachter te komen waar de opgepakte mensen naartoe waren gebracht en kijken of ik haar het medaillon van haar moeder kon geven. Ik haalde het uit mijn zak en hield het stevig vast. Ja, dat was een goed begin.

Nadat ik een kop thee had gedronken ging ik weer op weg naar Pierre met de afgedrukte foto van het meisje veilig in mijn tas. Hoewel ik al vijf jaar met hem samenwoonde, beschouwde ik het appartement in Montparnasse nog steeds als zijn huis, niet dat van ons. De avondklok ging bijna in en de straten waar het vroeger tot laat in de nacht gekrioeld had van de mensen waren nu vrijwel uitgestorven. De enige mensen die nog buiten waren haastten zich als bange muizen naar hun huis. Helaas was de hitte nog steeds niet geweken. Het leek zelfs nog warmer en mijn jurk plakte aan mijn rug.

Toen ik binnenkwam lag Pierre op zijn chaise longue met een fles wijn en een bord met kaas en crackers op het tafeltje ernaast. Iets aan dit beeld stuitte me enorm tegen de borst. Misschien vanwege het schrille contrast tussen deze luxe en de pijn van het meisje op de foto. Ik vroeg me af waar hij de kaas vandaan had. Van de zwarte markt of via nog verwerpelijker contacten? Die zomer deed in de Parijse cafés en bars het wrange grapje de ronde dat de collaborateurs de enige mensen waren die geen riem nodig hadden om hun broek op te houden. En had Pierre die ochtend niet gezegd dat hij een vriend bij de politie had gesproken? Na wat ik de politie die ochtend had zien doen kreeg ik kippenvel van verontwaardiging bij die gedachte.

‘Wat ben je laat.’ Pierre legde zijn hand op zijn dikke buik. De ring aan zijn pink, een dikke brok goud met een grote rechthoekige robijn, glinsterde in het licht van de lamp.

‘Ik was aan het werk. Bij de shoot voor Arden.’

‘Hmm.’

God, wat had ik zin om die zelfingenomen grijns van zijn gezicht te slaan. Frankie had me vanaf mijn vijfde getraind in vechtsporten, dus ik wist dat ik het kon als ik het wilde. Met enig genoegen verbeelde ik me dat ik hem tegen de zijkant van zijn hoofd schopte.

‘Heb je gehoord van de razzia?’ vroeg hij terwijl hij zijn glas bijvulde uit de fles op het tafeltje.

‘Ja, iemand bij de shoot had het erover,’ zei ik nonchalant en ik ging op een van de leunstoelen bij de open haard zitten.

‘De grootste tot nu toe,’ merkte hij op, alsof hij het had over een be kroonde groente in plaats van de vervolging van onschuldige mensen.

‘Echt?’

‘Ja. Ze hebben er zoveel opgepakt dat ze de meeste naar de Vel d’Hiv hebben moeten sturen.’

‘De velodroom?’ Ik keek hem geschokt aan. Hoe konden ze een stadion, dat populair was vanwege de zesdaagse wielervedstrijden, gebruiken als gevangenis? De gedachte maakte me misselijk.

‘Ja, het kamp in Drancy is al overvol,’ zei Pierre nuchter terwijl hij een stuk kaas voor zichzelf afsneed.

Ik huiverde ondanks de hitte. Een tijdje geleden had ik gehoord over het gevangenenkamp in de Parijse buitenwijk Drancy. Oorspronkelijk hadden de flatgebouwen, die die in Amerika hadden moeten evenaren, een model voor de moderne huisvesting moeten worden, maar de regering had het complex nog voor de werkzaamheden waren beëindigd in beslag genomen. Wie had zich kunnen voorstellen dat het zou worden gebruikt als gevangenenkamp voor Franse burgers? Ik dacht aan het meisje Lillie, dat daarnaartoe of naar de velodroom was gestuurd, en mijn hart brak.

‘Kom toch hier zitten,’ zei Pierre met zijn mond vol kaas en hij klopte op de plek naast hem.

Mijn maag draaide om, maar ik deed wat me werd gezegd. Ik kon me nog niet in de kaart laten kijken, vooral omdat ik niet zeker wist of hij wel te vertrouwen was.

‘Je zweet.’ Hij ging met zijn vinger langs de zijkant van mijn gezicht. ‘Misschien moet je die jurk maar uittrekken.’

Mijn misselijkheid werd erger. Hoe kon ik die man ooit aantrekkelijk hebben gevonden?

‘Misschien moet ik maar even in bad gaan.’

Zijn glimlach vervaagde.

‘Om me op te frissen.’

Hij knikte. ‘Goed dan.’ Hij pakte zijn wijn en nam een grote slok.

Ik ging naar de badkamer, deed de deur achter me dicht en drukte mijn verhitte gezicht tegen de koele tegelmuur. ‘Je moet hier weg,’ fluisterde ik tegen mijn rood aangelopen spiegelbeeld. ‘Je moet bij hem weg, zelfs als hij je dan aangeeft.’

En ik zweer dat ik de geest van mijn vader ‘zet hem op, meid!’ hoorde fluisteren.

3

APRIL 1985, PARIJS

Ik had vannacht weer die nachtmerrie. Het was al een tijdje geleden, minstens zes weken, dus toen ik trillend en badend in het koude zweet wakker werd, zag ik het leven somber in. Ik zal dit nooit achter me kunnen laten, ik zal nooit kunnen verwerken wat ze me hebben aangedaan, dacht ik steeds weer terwijl ik naar het plafond staarde. Dat deed ik veel, dus ik kende elke scheur en elke vlek in het schilderwerk. Als je je ogen half dichtkneep, vertoonde de vochtplek bij het raam bij zonsondergang een vreemde gelijkenis met de *Mona Lisa*, compleet met raadselachtige glimlach.

Het was pas vier uur in de ochtend, maar ik wist dat ik niet meer zou kunnen slapen, dus ik hees mijn vermoeide lijf uit bed, sjokte naar de woonkamer en duwde Jane Fonda's laatste aerobicsband in de videorecorder. De beste manier om de demonen die me kwelden uit te bannen was om ze eruit te schudden – het te voelen 'branden', zoals Fonda zou zeggen. Ik nam niet eens de moeite om mijn aerobicspakje en mijn beenwarmers aan te trekken, maar sprong en huppelde in mijn pyjama door de kamer.

Aan het eind van de work-out voelde ik me weer een beetje mens. Mijn maag knorde van de honger, dus na een snelle wasbeurt trok ik een blouse en een rok aan en ging naar mijn favoriete *boulangerie*.

Bedenk hoeveel geluk je hebt om te kunnen eten wat en wanneer je wilt, hield ik mezelf voor. Bedenk hoeveel geluk je hebt dat je de hemel en de zon kunt zien en de vogels in de bomen kunt horen. Maar

mijn droom bleef hangen in mijn hoofd, als het bezinksel in een kopje koffie.

Hoeveel geluk ik ook had, het woog niet op tegen wat er was gebeurd. Hoeveel hemel en zonneschijn ik ook zag en hoeveel versgebakken lekkernijen ik ook at.

Toen ik de deur van de boulangerie opendeed, vulden mijn neusgaten zich met de heerlijke geur van versgebakken brood.

‘Bonjour!’ zei Jacob, de zoon van de bakker, opgewekt.

‘Bonjour.’ Ik dwong mezelf te glimlachen.

‘Hetzelfde als anders?’ De tang hing al boven een blad met verse croissants.

‘Ja... Nee, mag ik vandaag alsjeblieft een *pain au chocolat*?’

‘Maar natuurlijk.’ Zijn ogen sprankelden vrolijk en ik kreeg een steek in mijn hart. Hij was het soort man van wie ik had kunnen houden toen ik jonger was. Zo uitgelaten als een jonge hond en even ondeugend.

Ik ving een glimp op van mijn spiegelbeeld in het glas van de vitrine met macarons en voelde weer een steek. Het was moeilijk om het grijzende haar en de zware oogleden te rijmen met de veel jongere vrouw die ik in mijn verbeelding nog steeds was. Toen ik mijn portemonnee uit mijn tas haalde, zag ik de licht gezwollen aderen op de rug van mijn handen. Ik kon me bijna niet voorstellen dat er een tijd was geweest waarin iemand als Jacob me met begeerte zou hebben bekeken in plaats van met de zachtmoedige genegenheid die een jongeman voor zijn oma zou kunnen voelen.

Ik gaf hem het geld en hij gaf mij de chocoladecroissant in een bruinpapieren zak. Hij was nog warm en rook heerlijk, maar toen ik naar buiten ging, had ik de vreemde behoefte om te huilen. Misschien kwam het nog door de droom, of misschien door het besef dat ik in de herfst – of mogelijk zelfs de vroege winter – van mijn leven was aangekomen en de seizoenen niet kon terugdraaien.

Ik besloot door de Rue des Martyrs naar Montmartre te wandelen.

Misschien werd ik wat vrolijker als ik de zon op de witte koepels van de Sacré-Coeur zag schijnen. En misschien kreeg ik weer wat energie als ik een kop koffie nam bij mijn chocoladecroissant. Maar mijn knieën deden pijn van al die kniebuigingen en toen ik de basiliek op de top van de heuvel zag, werd ik weer overvallen door een onwelkome herinnering. Er was halverwege de jaren tachtig niets meer te zien van wat er een jaar of veertig eerder in Parijs was gebeurd, maar ik zag nog overal de spookbeelden uit die dagen. Wat was ik jaloers op de jonge mensen, die de boulevards konden bekijken en wijn konden drinken op de terrasjes en alleen de schoonheid zagen. Wat zou ik er niet voor overhebben om niet voortdurend te worden herinnerd aan het kwaad dat eens deze straten onveilig had gemaakt.